

УДК 339.72.015:339.92

Л. Х. Тихончук,
к. держ. упр., доцент кафедри міжнародних економічних відносин,
Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ГЛОБАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

L. Tikhonchuk,
PhD Public Administration, Associate Professor, National University of Water and Environmental Engineering, Rivne

IDENTIFICATION OF GLOBAL CORPORATIONS IN THE SYSTEM OF STATE REGULATION OF INTERNATIONAL ECONOMIC RELATIONS

Метою статті є узагальнення критеріїв, за якими ідентифікують глобальні корпорації і розробляють механізми державного регулювання міжнародних економічних відносин. Актуальність теми дослідження полягає в тому, що, з одного боку, уряди країн, як і раніше, залишаються найважливішими гравцями у міжнародних відносинах, а з іншого боку, враховуючи глобальність світових ринків, вони вже не можуть визначати результати їх взаємодії в системі міжнародних економічних відносин. У статті досліджується базисні виміри розвитку та глобалізації діяльності корпорацій. Розглянуто алгоритм ідентифікації глобальної корпорації за стандартами ООН. Проаналізовано інструменти державного регулювання та страхування прямих іноземних інвестицій як засіб стимулювання економічного розвитку країни. Досліджено результативність системи державного регулювання функціонування глобальних корпорацій на основі діяльності організацій ООН, тобто визначено країни, що імплементували або частково імплементували норми ООН у сфері ідентифікації діяльності глобальних корпорацій.

The purpose of the article is to generalize the criteria for identifying global corporations and developing mechanisms for state regulation of international economic relations. The urgency of the research topic is that, on the one hand, governments of the countries remain the most important players in international relations, and on the other hand, given the global world markets, they can no longer determine the results of their interaction in the system of international economic relations. The article examines the basic dimensions of the development and globalization of corporate activities. The algorithm of identification of the global corporation according to the UN standards is considered. The tools of state regulation and insurance of direct foreign investments as a means of stimulating economic development of the country are analyzed. The effectiveness of the state regulation system for the functioning of global corporations on the basis of the activities of UN organizations is investigated, ie, countries that have implemented or partially implemented the UN norms in the field of identification of activities of global corporations have been identified.

Ключові слова: корпорація, глобальна корпорація, транснаціоналізація, стандарти ООН, державне страхування іноземних інвестицій.

Key words: corporation, global corporation, transnationalization, UN standards, state insurance of foreign investments.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сучасне глобалізоване середовище характеризується постійно зростаючою взаємозалежністю та взаємозв'язком національних економік різних країн, наслідком чого є дифузія та фрагментація державної влади у вирішенні економічних питань. З одного боку, уряди країн, як і раніше, залишаються найважливішими гравцями у міжнародних відносинах, а з іншого боку, враховуючи глобальність світових ринків, вони вже не можуть визначати результати їх взаємодії в системі міжнародних економічних відносин. У процес включилися нові гравці — глобальні корпорації, які володіють економічними ресурсами і мають власні канали комунікації, формують

свої інтереси і наднаціональні коаліції, а їх сукупність формує самодостатній транснаціональний капітал, причому це відбувається поза зонами контролю міністерств закордонних справ та рад національної безпеки. Починаючи з 1960 року глобальні корпорації нарощують свою присутність в різних країнах світу. Відповідно збільшуються потоки прямих іноземних інвестицій таким чином, що світовий валовий оборот закордонних філій, зараз у 1,5 рази більше, ніж загальний показник світового експорту. У 2015 році нараховувалось 53607 глобальних корпорацій в світі, які контролювали близько 450 тисяч іноземних філій, розташованих по всій земній кулі.

Рис. 1. Базисні виміри розвитку та глобалізації діяльності корпорацій

Джерело: сформовано автором на основі [1—3].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

У сучасній економічній літературі налічується чимало як теоретичних, так і прикладних робіт, присвячених різним аспектам функціонування глобальних корпорацій. В останні роки кількість наукових публікацій, де аналізуються проблеми консолідації і корпоративного управління значно зросла, що свідчить про підвищений інтерес вітчизняних та зарубіжних дослідників до проблеми функціонування глобальних корпорацій. Зміст діяльності глобальних корпорацій в системі державного регулювання міжнародних економічних відносин досліджували як вітчизняні, так і закордонні науковці, серед яких: Я. Монд, І.М. Герчикова, Д.Л. Лисенко, Г.Л. Азоєв, Д. Мерсера, В. В. Рокоча, Р. Алібер, А.Г. Мовсесян, Дж.П. Райта, А.К. Суботін, О.М. Ястремська, Л.В. Руденко, О.В. Адинцев, О.А. Джусов, О.М. Сазонець, О.І. Рогач. Втім стрімкий розвиток глобального світу формує нові підходи до розвитку глобальних корпорацій, зумовлюючи їх подальший розвиток, що вимагає додаткових досліджень і аргументує мету і логіку викладеної статті.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є узагальнення критеріїв, за якими ідентифікують глобальні корпорації і розробляють механізми державного регулювання міжнародних економічних відносин.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Форми міжнародного підприємництва дуже різноманітні. Вони включають створення дочірніх фірм і філіалів за кордоном, спільних підприємств з компаніями інших країн, змішаних компаній за участю місцевої і державної частки капіталу. У свою чергу, кожна з цих форм може базуватися як на одноособовій, так і на спільній власності в сфері капіталу, засобів виробництва чи технології. Однак загальним для усіх видів міжна-

родного підприємництва є вихід економічної діяльності за рамки національних кордонів, її глобалізація (транснаціоналізація).

Глобальні корпорації являють собою великі фінансово-виробничі, науково-технологічні, торгово-сервісні об'єднання, для яких характерно органічне сполучення виробництва в країні базування з широко розгалуженою системою функціонування за кордоном. Іншими словами, використовуючи свої закордонні філії, компанія розширює свої можливості не тільки регіональної експансії, а й міждержавної. Закономірності росту глобальних корпорацій значно відрізняються від закономірностей розвитку основної маси компаній в країні. Найбільш характерні тенденції цього процесу представлені на рис. 1.

Варто відзначити, що основними факторами інтенсивного розвитку та глобалізації корпорацій є:

- значне скорочення (або відсутність росту) валового обороту корпорацій у роки криз;
- зниження незалежності корпорацій внаслідок тривалих депресивних явищ в окремих галузях промисловості;
- погіршення кон'юнктури національного ринку всередині країни базування корпорацій;
- орієнтація корпорацій "сильних" галузей, на національному рівні, на світовий розвиток;

Слід зазначити, що рівень збалансованості функціонування глобальної корпорації настільки значна, що забезпечує їй захист від широкого спектру труднощів як довгострокового, так і поточного характеру. Компанії, що не входять в міжнародні альянси потрапляючи у важке становище, не здатні різко скорочувати збиткове виробництво. Більш рішучі дії в цьому плані у порівнянні з національними компаніями мають глобальні корпорації. Це пояснюється тим, що відшкодування постійних витрат збиткової діяльності вони здійснюють за рахунок доходів, отримуваних від діяльності в інших країнах. Тобто замість того, щоб на депресивному ринку намагатися отримати не стільки прибуток, а тільки виручку, яка відшкодує частину витрат, глобальні корпорації форсують виробництво тих дочірніх компаній, які перебувають у сприятливій обстановці, забезпечують високу рентабельність і т. д. Іншими словами, компанії, що входять до системи глобальної корпорації можуть дозволити собі швидко позбавлятися від збиткового виробництва тому, що в підтримці достатнього рівня ліквідності та прибутковості їм сприяє весь транснаціональний концерн, що спирається в свою чергу на розглянуті вище численні методи отримання фінансових ресурсів [2, с. 54—57].

Окреслюючи ідентифікаційні риси глобальних корпорацій, слід відзначити, що існує досить велика кількість визначень цього поняття, сформульованих на основі різних ознак і які відображають різноманітні

підходи дослідників до проблеми дефініції зазначених корпорацій. Такі підходи можуть будуватися на самих різних ознаках. Однак, з іншого боку, діяльність середніх і дрібних компаній, які ведуть міжнародний бізнес, відрізняється від діяльності великих глобальних корпорацій не тільки розмірами [4, с. 200—207]. У зв'язку з цим виникає колізія з приводу об'єктів які підпадають під формування механізмів міжнародної координації транснаціонального бізнесу. Розрізняючи глобальні корпорації від компаній, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, довгий час ООН відносила, корпорації, які мають річний оборот, що перевищує 100 млн доларів і філії не менше, ніж у шести країнах. Однак наростаюча взаємозалежність між державами та ринками загальмувала процес створення добре структурованої системи глобальної координації діяльності корпорацій, що складається з багатосторонніх правил і норм. Головним принципом цих механізмів має бути їхня здатність забезпечувати справедливий та інклюзивні результати шляхом надання глобальних суспільних благ і мінімізації несприятливих побічних наслідків міжнародної діяльності та інших негативних факторів зовнішнього впливу, незалежно від того, породжуються вони національною економічною політикою чи комерційними рішеннями приватних суб'єктів. Ці різні неузгодженості між незалежністю національної політики, ефективністю зовнішньоекономічної політики та міжнародної економічної інтеграції не вирішені і нині, що ускладнює імплементацію наднаціональних економічних відносин. За таких умов у 2014 році комітет ООН з діяльності транснаціональних корпорацій ухвалив алгоритм ідентифікації глобальної корпорації. Проте цей алгоритм є більш показовим, бо імплементація цього алгоритму відбулася лише в певних країнах світу. Загалом алгоритм ідентифікації глобальної корпорації за стандартами ООН зображено на рисунку 2.

Слід відзначити, що діяльність не усіх підприємств, що займаються зовнішньоекономічною діяльністю можна назвати глобальною корпорацією. Так, аналізуючи визначення та офіційні документи ООН щодо характерних рис глобальних корпорацій слід підкреслити, що такі компанії повинні мати повний спектр географічних підрозділів за функціональною ознакою, не менш, ніж як у шести країнах та перебувати поза юрисдикцією окремої держави, міждержавних об'єднань чи міжнародних організацій, що забезпечується значною диференціацією як управлінської, так збутової складової [7].

Країни, що розвиваються є головними прихильниками створення сприятливих умов для процвітання глобальних корпорацій. Оскільки вони вбачають, що потоки прямих іноземних інвестицій є єдиним важелем впли-

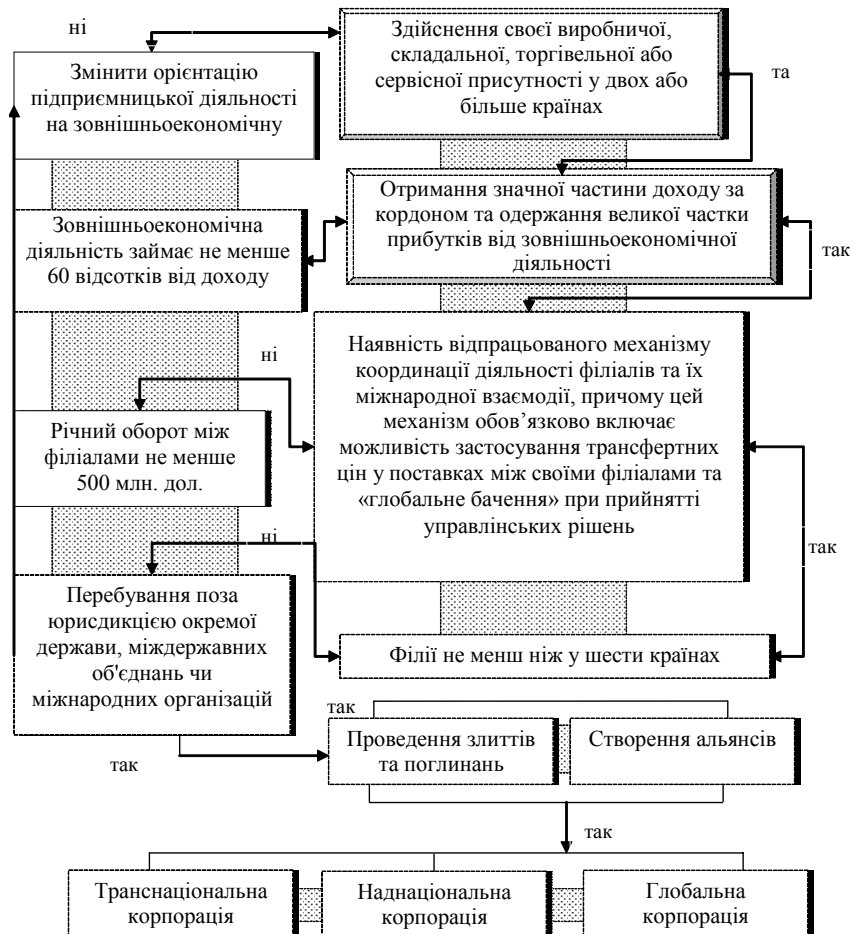

Рис. 2. Алгоритм ідентифікації глобальної корпорації за стандартами ООН

Джерело: сформовано автором на основі [3; 5; 6]

ву на покращення національної економіки, але загроза експропріації та політичної нестабільності перешкоджає діяльності глобальних корпорацій. Тому країни готові на будь-які кроки, щоб отримати інвестиції від міжнародних компаній. Така діяльність почалася із створення державно-приватних компаній зі страхування іноземних інвестицій. Вони розглядалися урядами промислово-розвинутих країн не лише як гарант повернення інвестицій, а й як цілісна система здійснення зовнішньої державної економічної політики [1, с. 117—125].

Вперше така національна система була створена у США згідно з "Економіко-коопераційним актом" (1948 р.). Вона ставила за мету забезпечення гарантії американським інвестиціям, спрямованим на відновлення економіки повоєнної Європи, а також страхування інвестицій американських корпорацій у слабозрозвинутих країнах. У 1969 році в США була створена "Корпорація із захисту закордонних інвестицій" (ОПІК). ОПІК одразу ж опинилася у складному становищі через зобов'язання компенсувати втрати американських корпорацій у Чилі після конфіскації їхнього майна урядом С. Альєнде. Побоюючись значних збитків, пов'язаних з можливою націоналізацією майна корпорацій, ОПІК змушена була вибірково підходити до страхування американських іноземних інвестицій. Однак завдяки допомозі уряду з 1981 року ОПІК отримала можливість ширшого страхування інвестицій американських корпорацій [9, с. 175—181].

Таблиця 1. Країни, що імплементували або частково імплементували регламенти ООН в сфері регулювання діяльності глобальних корпорацій у 2015 році

Країна	Отримані ППШ (млн \$ США)	Внутрішні витрати на НДДКР у % від ВВП	Валове нагромадження основного капіталу (у % від ВВП)	Сальдо торгового балансу (млрд \$ США)	Кількість імплементованих регламентів ООН в сфері функціонування глобальних корпорацій
Австралія	312,27	2,06	29,4	-4,7	54
Австрія	126,89	2,67	21,8	-2,6	65
Британія	1,347,6	1,88	13,45	-176,6	65
Гонконг	1,184,4	1,23	21,4	-123,4	45
Данія	146,63	2,72	20,9	5	57
Індія	76,226	0,88	34,5	-133,9	15
Ірландія	187,18	1,43	24,2	42,8	54
Іспанія	537,45	1,35	28,8	-139,5	25
Італія	364,83	1,18	20,9	-13,6	14
Канада	520,73	1,84	22,7	47,4	54
Китай	327,08	1,44	41,1	298,1	32
Півн. Корея	65,54	3,21	11,6	-13,3	12
Алжир	6,748	1,12	17,3	11,4	43
Німеччина	629,71	2,53	19	261,9	65
Норвегія	93,688	1,88	20,8	83,1	48
Україна	13,474	0,95	23,2	-14,2	13
Іран	119,63	0,54	29,3	-21,2	2
Польща	142,11	1,2	22,1	-38,6	43
Португалія	114,19	1,51	12,4	-34,2	13
Росія	324,06	1,03	21,5	200,9	14
Сінгапур	249,66	1,65	12,4	-25,5	42
США	2,093,0	2,77	17,9	-864,9	12
Таїланд	85,749	0,54	12,4	-54,5	32
Туреччина	145,55	0,72	19,9	-70	12
Угорщина	97,397	0,97	20,9	-0,6	4
Фінляндія	85,237	3,49	20,6	4,7	36
Франція	1,026,0	2,02	21,9	-100,6	56
Чилі	105,55	0,67	11,3	10,9	3

Джерело: сформовано автором на основі [10, с. 135—140; 11, с. 315—322; 13].

На сучасному етапі ОПІК страхує будь-які форми інвестицій американських корпорацій за кордоном. Однак така ділова практика поширюється лише на країни, з якими США уклали угоди про захист інвестицій. Страхування інвестицій здійснюється від експропріації, війни, неконвертованості національної валюти приймаючої країни [2, с. 54—57]. З настанням будь-якої з перелічених подій інвестор звертається до ОПІК з вимогою відшкодувати йому збитки. У разі розбіжностей обидві сторони (глобальна корпорація і ОПІК) звертаються до арбітражного суду США. Така форма страхування закордонних інвестицій підвищує впевненість глобальних корпорацій у їхньому збереженні. Це пов'язано з тим, що у разі загрози втрати інвестицій корпорації мають справу не з місцевими органами влади, а з ОПІК відносно компанії, з якою регламентуються не національним законодавством приймаючої країни, а "стійкими" американськими законами. Окрім США, інші промислово-розвинені країни також сформували подібну систему захисту іноземних інвестицій глобальних корпорацій [10, с. 135—140].

Для визначення результативності системи функціонування глобальних корпорацій на основі діяльності організацій ООН, нами було проведено авторський аналіз та визначено країни, що імплементували або частково імплементували вище зазначені регламенти ООН в сфері ідентифікації діяльності глобальних корпорацій (табл. 1).

На сьогодні дискусійним є досить важлива проблема результативності діяльності ООН в ідентифікації діяльності глобальних корпорацій [12; 13]. Для вирішен-

ня цієї комплексної проблеми на основі авторського аналізу, нами пропонується, прив'язати динаміку прямих іноземних інвестицій, валове нагромадження основного капіталу та сальдо торгового балансу до кількості імплементованих регламентів ООН в сфері ідентифікації глобальних корпорацій в системі міжнародних економічних відносин. Адже дослідження показують, що країни, які синхронізують національні та регіональні інституції до регламентів ООН мають показники транснаціоналізації на порядок вище. Оскільки існуюча система ООН в сфері ідентифікації глобальних корпорацій має певні неточності, проте є досить результативною не тільки для країн, що приймають або експортують транснаціональний капітал, але для країн, що приймають глобальні корпорації [14, с. 11—13; 12 с. 427—437].

ВИСНОВКИ

Отже, в процесі ідентифікації загальних принципів функціонування глобальних корпорацій, слід акцентувати увагу на наступних положеннях, що характеризуються новизною. В процесі авторського аналізу виявлено, що на сьогодні базисними вимірами розвитку та глобалізації корпорацій є: переваги в забезпеченості та вартості природних ресурсів, кваліфікації та вартості робочої сили; амортизаційній політиці; посилення антимонопольного та трудового законодавства; рівня оподаткування; стабільності валют. З огляду на вищезазначені базисні теоретичні аспекти ідентифікації глобальних корпорацій слід підкреслити, що їх регулювання на сьогодні не можливе як на регіональному, так і на глобальному рівнях, бо значна кількість країн має свої

внутрішні регламенти відносно діяльності глобальних корпорацій на своїх територіях. З цього приводу ідентифікація діяльності глобальних корпорацій в системі міжнародних економічних відносин можлива тільки з позицій створення системи інституцій, які були б вигідні не тільки країнам, що приймають, а й самим компаніям. У результаті на сьогодні в системі інституцій ООН була сформована досить дискусійна система, що не контролює діяльність глобальних корпорацій, проте притримується принципів сумлінної ділової практики. Глобальні корпорації в цій системі мають змогу відкрито захищати свої інтереси.

Однак слід відзначити, що система ООН є не єдиною системою, що регламентує діяльність транснаціонального бізнесу і визначення результативності економічної політики міжнародними організаціями, що не входять до системи ООН є пріоритетами наступних досліджень.

Література:

1. Задоя А.О. Регулювання діяльності ТНК: державний рівень [Електронний ресурс] / А.О. Задоя, Е.М. Лимонова // Академічний огляд. — 2014. — № 2. — С. 117—125.
2. Копійка Я.С. Економічна сутність ТНК і особливості нормативно-правового регулювання їх діяльності на території України [Електронний ресурс] / Я.С. Копійка // Управління розвитком. — 2014. — № 6. — С. 54—57.
3. About the European Parliament [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/en>
4. Марченко К.В. Регулювання розвитку ТНК: посткризові імперативи і стратегії [Електронний ресурс] / К.В. Марченко // Європейські перспективи. — 2013. — № 13. — С. 200—207.
5. Вільчак Я.М. Поняття та класифікація спеціалізованих економічних установ системи ООН [Електронний ресурс] / Я.М. Вільчак // Університетські наукові записки. — 2006. — № 1. — С. 266—272.
6. Вільчак Я.М. Правосуб'єктність міжнародних економічних організацій системи ООН у сучасному міжнародному праві [Електронний ресурс] / Я.М. Вільчак // Університетські наукові записки. — 2005. — № 4. — С. 280—284.
7. Світовий Банк. Виміри міжнародної торгівлі [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://siteresources.worldbank.org/EXTNWDR2013/Resources/8258024-1320950747192/8260293-1322665883147/WDR_2013_Report.pdf
8. European Commission. Trade Policy Mercosur [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/regions/mercosur/#trade-goods_fig
9. Лимонова Е.М. Кодекси корпоративної поведінки як один з методів регулювання діяльності філій ТНК [Електронний ресурс] / Е.М. Лимонова // Наука й економіка. — 2014. — Вип. 2. — С. 175—181.
10. Швець В.Я. Діяльність ТНК в Україні: механізм законодавчого регулювання [Електронний ресурс] / В.Я. Швець // Академічний огляд. — 2014. — № 2. — С. 135—140.

11. Духневич А.В. Загальний принцип національного режиму ГАТТ [Електронний ресурс] / А.В. Духневич // Форум права. — 2011. — № 1. — С. 315—322.

12. Гаркуша А.О. Еволюція механізму вирішення спорів ГАТТ/СОТ і його сучасний стан [Електронний ресурс] / А.О. Гаркуша // Актуальні проблеми державного управління. — 2008. — № 2. — С. 427—437.

13. Організація об'єднаних націй Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.un.org/ru/index.html>

14. Магерамов. А. Антидемпинговая политика в рамках ГАТТ/ВТО [Електронний ресурс] / А. Магерамов // Віче. — 2010. — № 12. — С. 11—13.

References:

1. Zadoia, A.O. and Lymonova, E.M. (2014), "Regulation of TNC activity: state level", *Akademichnyj ohliad*, vol. 2, pp. 117—125.
2. Kopyjka, Ya.S. (2014), "The economic essence of TNCs and the peculiarities of regulatory and legal regulation of their activities on the territory of Ukraine", *Upravlinnia rozvytkom*, vol. 6, pp. 54—57.
3. European Parliament (2017), available at: <http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/en> (Accessed 25 Oct 2017).
4. Marchenko, K.V. (2013), "Regulation of the development of TNCs: post-crisis imperatives and strategies", *Yevropejs'ki perspektyvy*, vol. 13, pp. 200—207.
5. Vil'chak, Ya.M. (2006), "Concept and classification of specialized economic institutions of the UN system", *Universytets'ki naukovi zapysky*, vol. 1, pp. 266—272.
6. Vil'chak, Ya.M. (2005), "Legal personality of the international economic organizations of the United Nations system in modern international law", *Universytets'ki naukovi zapysky*, vol. 4, pp. 280—284.
7. The World Bank (2014), "The World Bank. Measurements of international trade", available at: http://siteresources.worldbank.org/EXTNWDR2013/Resources/8258024-1320950747192/8260293-1322665883147/WDR_2013_Report.pdf (Accessed 25 Oct 2017).
8. European Commission (2017), "Trade Policy Mercosur", available at: http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/regions/mercosur/#trade-goods_fig (Accessed 25 Oct 2017).
9. Limonova, E.M. (2014), "Codes of corporate behavior as one of the methods of regulating the activities of affiliates of TNCs", *Nauka j ekonomika*, vol. 2, pp. 175—181
10. Shvets', V.Ya. (2014), "Activities of TNCs in Ukraine: legislative regulation mechanism", *Akademichnyj ohliad*, vol. 2, pp. 135—140.
11. Dukhnevych, A.V. (2011), "General principle of the national regime of GATT", *Forum prava*, vol. 1, pp. 315—322.
12. Harkusha, A.O. (2008), "Evolution of the dispute settlement mechanism of GATT / WTO and its current state", *Aktual'ni problemy derzhavnoho upravlinnia*, vol. 2, pp. 427—437.
13. UN (2017), available at: <http://www.un.org/ru/index.html> (Accessed 25 Oct 2017).
14. Maheramov, A. (2010), "Anti-dumping policy under the GATT / WTO", *Viche*, vol. 12, pp. 11—13.

Стаття надійшла до редакції 26.10. 2017 р.